

FOTOGRAFKA VŠEDNÝCH DNÍ

IRENA BLÜHOVÁ

„Jej pohľad na horský vidiek a jeho obyvateľov je triezvy. Vidí aj kroje a nedelu, ale len raz do týždňa. Inak spolu s ľuďmi šesť dní orie, pletie košíky, reguluje potoky, stará sa o deti a ponosuje sa na kreténizmus v odlahých dedinách.“

Ludovít Hlaváč

Jedna z najvýznamnejších osobností v dejinách slovenskej fotografie Irena Blühová sa narodila 2. 3. 1904 v Považskej Bystrici. Otec Móric Blüh mal obchod so zmiešaným tovarom. V rodine sa tradovalo, že bol potomkom Lea Frankela, komisára Parížskej komúny a významného predstaviteľa robotníckeho hnutia v Uhorsku. Matka Žofia pochádzala z Oravy, kde Irena trávievala prázdniny. Tu sa dôverne zžila so starobylým svetom drevenej architektúry, ľudovej hmotnej kultúry a folklórnych mýtov. V bohatej knižnici starého otca, ktorý bol priateľom P. O. Hviezdoslava sa zoznamovala s dielami slovenských a svetových klasikov. Na prahu dospievania na ňu silno zapôsobil jej strýc Emil Halász, známy ako „sudca chudobných“ v Budapešti. V jej domove prevažovali ženy, bolo ich päť sestier a jeden brat. Odmalička sa nedokázala celkom stotožniť so ženským svetom. Priťahovalo ju všetko, čo bolo predtým výsadou mužov: vzdelanie, verejná aktivita, šport. Aj preto bola jednou z prvých žien, čo mali odvahu vziať do rúk fotoaparát a aj preto v roku 1921 vstúpila ako 17-ročná do práve založenej komunistickej strany. Jej prvým doskovým fotoaparátom bol v roku 1924 Görz-Tenax. Fotoaparát jej bol výletníckym „zápisníkom“ na spoločných výpravách so svojím neskorším manželom, známym maliarom Imrichom Weinerom-Kráľom. Weinerovci bývali pár domov od nich a „zoznámili“ sa keď mal Imro tri roky a Irena niekoľko dní. Jeho záujmy boli i Ireninými záujmami: turistika, politika, umenie, spoloční priatelia, výtvarné motívy. Nepoznali Irenu bez Imra a Imra bez Ireny.

Od pôvodnej turistickej a športovej fotografie prešla k zobrazovaniu a dokumentovaniu biedy a hmotnej i duchovnej zaostalosti ľudí na slovenskom vidieku. Všimla si chodnosť a zamestnanosť detí, sezónnych robotníkov, práce na senách, jarmoky, život malomesta i pastorálne námety. Vytvorila cykly: Deti a detská práca, Sezónni robotníci, Život a práca pastierov, Tabačiarky, Jarmoky a iné.

Po maturite jej rodina nemohla poskytnúť prostriedky na ďalšie štúdium, a preto si musela zarábať na živobytie v advokátskej kancelárii, neskôr ako úradníčka v sporiteľni a v agrárnej banke. Táto práca ju však neuspokojovala, a preto si hľadala školu, ktorá by jej najlepšie vyhovovala. Z Erenburgovho článku vo Frankfurter Zeitung sa dozvedela o umeleckej škole Bauhaus. Odišla teda do nemeckého Dessau študovať fotograficko-typografickú propagáciu a dejiny umenia k W. Kandinskému. Chcela sa živiť ako fotografujúca pub-

licistka, pracovať s tlačou, časopismi a knihami. Po príchode do Dessau sa ocitla razom v dvoch svetoch. Jedným bol avantgardný a kozmopolitný Bauhaus a druhým svet ľudí z Junkersových leteckých závodov. Ako mnoho študentov, pre ktorých sa nenašlo miesto a areáli Bauhausu, aj ju ubytovali v podkroví obytnej kolónie Junkersových robotníkov. V roku 1933 nacisti Bauhaus zrušili. Pobyt na tejto škole, i keď krátky, vniesol do tvorby Ireny Blühovej nové prvky, prispel k zdokonaleniu jej fotografickej techniky a k racionálnejšiemu poznaniu princípov, ktoré predtým len tušila. Bauhaus ju oslovil nielen ako dychtivú žiačku, ale aj ako vnímavú a mysliacu ľudskú bytosť. Možno už vtedy začínala tušiť, že sa neupíše fotografii natrvalo, ale že sa jej vzdá, keď príde chvíle rozhodovania a zvolí si namiesto tvorby čin. „Bauhaus v nás žije navždy!“ hovorievala. Po návrate do Bratislavy viedla kníhkupectvo Blüh. Okolo predajne sa sústredili spisovatelia, umelci, študenti i robotníci, poriadali tu malé výstavy pod názvom „Umenie za tovar“. Blühová si vyslúžila prezývku „bratislavská Gertruda Steinová“. Zoskupila okolo seba osobnosti s podobnou sociografickou orientáciou – Barboru Zsigmondiovú, Rosu Neyovú, Frica Stroha a ďalších – a vytvorila s nimi združenie Sociofoto. Jej neúnavnou zásluhou nachádzalo hnutie sociálno-kritickej fotografie širokú odozvu. Jej snímky používal k svojim politickým montážam i známy výtvarník a publicista John Haertfield, jednu použil na obálku nemeckého vydania románu Petra Jilemnického Pole neorané.

Po pripojení Rakúska k Nemeckej ríši preukázala statočnosť a chladnokrvnosť, ktorou by prevýšila i nejedného muža. Zabezpečovala utečencom a aktivistom protifašistického hnutia ilegálne prechody z rakúskeho brehu Dunaja na bratislavský, zaobstarávala im úkryt, stravu i ošatenie. V roku 1944 bol na ňu vydaný zatykač, pred ktorým sa jej, vďaka varovaniu priateľov, podarilo v poslednej chvíli utiecť. Najprv sa skrývala v horských chatách a kolibách Malej Fatry. Po získaní falošných dokladov na meno Elena Fischerová našla zamestnanie vo výrobní pohonných hmôt v Humennom a neskôr v Mlynárovcich. Jej manžel prežíval vojnové roky vo Francúzsku. Koniec druhej svetovej vojny bol pre Irenu Blühovú tragický. V Osvienčime a Terezíne jej zahynul otec, štyria súrodenci s rodinami a mnoho priateľov. Počas vojny prišla o archív, všetky negatívy a fotografie z najcennejšieho materiálu nazbieraného na mnohých cestách po horách i po vi-

dieku, čo je nenahraditeľná škoda. Sama, bez rodinného zázemia, sa vrhla do práce. V roku 1945 sa stala riaditeľkou Vydavateľstva Pravda. Bola to ťažká práca. Stroje boli rozbité, žiadne autá, papiera na pár dní. Vďaka práci, stykom i náhodám sa však rotačky rozbehli a Pravda začala vychádzať. Keď v roku 1951 pracovala v Štátnom pedagogickom ústave, stála pred ňou ďalšia úloha: vybudovať z príručnej knižnice ústavu veľkú, celoslovenskú. Dialkovo vyštudovala pedagogiku, sama neskôr prednášala na Katedre žurnalistiky a knihovedy Filozofickej fakulty Univerzity Komenského a v rokoch 1955 – 1965 sa stala zakladateľkou a riaditeľkou Slovenskej pedagogickej knižnice. Bola to pre ňu úloha ako šitá na mieru. Akoby chcela dobehnúť čas. Sadla si do nákladného auta vedľa šoféra a išla zachraňovať to, čo sa ešte dalo. A stálo to za to. Jeden skvost vzácnejší ako druhý. Po Kežmarku smerovali jej cesty na Oravu, do Lučenca a do Modry. Zároveň sa venovala i literárnej tvorbe. S Kristou Bendovou vydala knihu pre mládež Prvé kroky (1959), za ktorú získali ocenenie za najlepšiu prózu roka. V korešpondencii, ktorá predchádzala jej vydaniu písala K. Bendovej do kúpeľov Číž: „Číž pomáha – k tomu tiež, aby sme sa dali do tej

našej spoločnej práce – aby sme si s ňou zabezpečili „nesmrteľnosť“ a tak svet ešte aspoň, ako moja stará mať do 102 rokov otravovali. Na to všetko čo chceme, predsa nám nestačí vek „obyčajných smrteľných“. Ja mám nejaký zvláštny kontakt s tým svojim „individuálnym pánom Bohom“ a keď sa dáš so mnou dokopy, tak sa to aj na Teba rozšíri.“ S Elenou Čepčkovou pripravila knihu O jedno prosím (1966), ktorá vyšla i v nemeckom jazyku pod názvom Keine Nachricht für Katka. Po odchode do dôchodku v roku 1966 neuzavrela svoju činnosť. Vrátila sa k svojej láske, fotografii. Mohla pracovať s najmodernejšími fotoaparátmi, ale nechcela. Ostala verná Flexaretu. Sústredila sa na krajinársku fotografiu, vytvorila cyklus Stromy, v 80. rokoch fotografovala architektúru a mestské zákutia Londýna a Amsterdamu.

Život Ireny Blühovej bol natoľko bohatý a rôznorodý, že by vydal i na niekoľko filmov. Sama o ňom povedala: „Keď sa teraz dívam späť, ani sa mi nechce veriť, čo všetko mám za sebou. Môj život bol ako harmonika: široký, rozohratý pestrými akordmi. Netreba nič písať, stačí rozložiť fotografie.“ Zomrela 1. decembra 1991 v Bratislave, vo veku 87 rokov.

Dana Lacková

ALICE MASARYKOVÁ

Vzdelaná a pokrokovito zmýšľajúca žena, ovládajúca niekoľko jazykov, pod vplyvom matky zaujímajúca sa o literatúru a umenie, pod vplyvom otca predchnutá duchom humanizmu a demokracie, popularizátorka sociológie, propagá-

torka emancipácie žien a abstinentného hnutia – takto možno v hlavných rysoch charakterizovať dcéru prvého československého prezidenta, ktorá mnohokrát zastávala i funk-

ciu prvej dámy počas matkinej choroby, ale najmä po jej smrti roku 1923. Nebola síce Slovenkou, k Slovensku však mala dobrý vzťah a veľa preň ako verejná činiteľka a pracovníčka ženského a charitatívneho hnutia urobila. Pochádzala z intelektuálnej rodiny univerzitného profesora Tomáša Garrigua Masaryka a vzdelanej a hudobne i umelecky nadanej Charlotty Garrigovej. Narodila sa 3. 5. 1879 vo Viedni ako najstaršia zo štyroch detí. Keď mala tri roky, presťahovala sa rodina do Prahy, kde neskôr študovala na meštianskej škole a v rokoch 1892 – 1898 na prvom českom dievčenskom gymnáziu. Tu ju ovplyvnila najmä profesorka Eliška Krásnohorská, najmä jej úsilie o umožnenie štúdií čo najväčšiemu množstvu dievčat a o ich zrovnoprávnenie s postavením chlapcov. Roku 1898 pokračovala v štúdiách na Lekárskej fakulte, po roku však prestúpila na Filozofickú fakultu Univerzity Karlovej v Prahe, kde do roku 1900 študovala históriu, filozofiu a sociológiu, v rokoch 1901 – 1902 študovala na univerzite v Berlíne, 1902 absolvovala študijný pobyt v Londýne, kde si pripravovala materiál na dizertačnú prácu, 1903 študovala históriu a ekonomiku v Lipsku a v tom istom roku obhájila dizertačnú prácu na tému Magna charta libertatum, 1904 – 1906 bola na študijnom pobyte v Chicagu, kde študovala sociálnu a emigračnú problematiku a kde sa zoznámila s progresívnymi metódami sociálnej práce. Roku 1939 získala doktorát filozofie na univerzite v Pittsburghu. V rokoch 1906 – 1910 pô-